

"Dil ədəbiyyatla, mədəniyyətlə, mə-nəviyyatla bağlıdır, bunlarsız isə vətənpərvərlik formulu yoxdur".- söyləyən ulu öndər Heydər Əliyev yürütdüyü dil siyasətində həmişə çalışmış ki, gənc nəsildə bu cür nə-cib hisslərin tərbiyə edilməsi ön planda olsun. Ümummilli lider ana dilini sadəcə öyrənmək deyil, onu sevməyi də tələb edirdi. Dilə münasibət Vətən sevgisidir. Bu mənada Heydər Əliyevin dilə bağlı söylədi-yi bütün fikirlərdə, çıxış və məruzə-lərində həmişə böyük mənalara du-yular, müdriklik hiss edilirdi: "Öz dilini bilməyən, öz dilini sevməyən adam öz tarixini də yaxşı bilməz."

Həm nitqimizdə, həm də yazılarımızda ədəbi dilimizin tələblərinə tabe olmaq, onun qayda-qanunlarına əməl etmək hər birimizin vətəndaşlıq borcudur. Bu faktı ki, Azərbaycan dili öz şirinliyini ilk növbədə anamızın laylalarından alıb. Hələ kör-pəlikdə, sözün nə olduğunu bilmədiyimiz çağlarda qulağımızı oxşayan səsin ahən-gindəki qeyri-adi şirinlik ruhumuza axaraq bütün varlığımıza hopur. Elə buna görə ki, insanlar arasında ün-siyyət yaradan bu vasitəyə Ana dili deyirik. Elə qucağında böyüdüyümüz, boya-başa çatdığımız, daşına-torpağı-na vurğun kəsildiyimiz, yolunda hər cür fədakarlığa hazır olduğumuz məm-ləkətimizi də Ana Vətən adlandırırıq. Anaya məhəbbət dilə münasibəti for-malaşdırır, dilə münasibət isə Vətən sevgisi deməkdir. Gərəkdir ki, hər kəs öz doğma dilində mükəmməl və səlis danışmağı bacarsın. Bu, tamamilə ayrı məsələdir ki, insan nə qədər çox dil bilsə, bir o qədər yaxşıdır. Dil insan övladının ən qiymətli mənəvi sərvəti-dir.

Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetinin Azərbaycan dili və pe-daqogikası kafedrasının müdiri, filolo-giya üzrə fəlsəfə doktoru Salatın Əh-mədli tez-tez dilə bağlı müxtəlif yanaş-malardan ibarət maraqlı mövzularda kitablar nəşr etdirir. Yazı masamın üzərində müəllifin iki kitabı var: "Ana qaynaq-ulu kök" və "Sözların üslubi layları". Bəşər övladları arasında ün-siyyət vasitəsi olan dilin yaranışı, in-san tərəkürünün, nitqinin formalaş-masındakı yeri, keçdiyi yol muqayisəli şə-kildə təhlilə çəkilib, üslubi məziyyətləri araşdırılıb. Hər iki kitab dilçilik elmimiz üçün gərəkdir. Ondan təkcə mütəxəssis-lər deyil, tələbələr və Azərbaycan dilinin gözəlliklərini dərinləndirən mənimsəmək istə-yən hər kəs faydalana bilər.

Əvvəlcə, birinci kitab - "Ana qaynaq-ulu kök" barəsində düşüncələrimi bildir-mək istərdim. Müəllif yazır: "Hər birimizi xalqımızın dili, genezisi maraqlandırır. Dünyada elə bir şüurlu insan tapılmaz ki, kökünü, soyuna, kimliyinə maraq göstər-məsin". Ana dilimizin tarixi ilə bağlı mü-kəmməl araşdırmalar aparan görkəmli alimlərimiz dilçilik elmimizi zənginləşdi-rən tədqiqat və monoqrafiyaları ilə bu sa-hənin təşəkkül və inkişafına çalışıblar. Bu sırada Qəzənfər Kazımova da böyük xid-mətləri var. Salatın Əhmədli bu kitabında məhz Qəzənfər müəllimin tədqiqatlarında üslubi paralellərin muqayisəli təhlilini apararaq oxuculara insanın yaranışı, tər-fəkkürünün, nitqinin formalaşması, yaşa-dıqları məkan və bu günkü sərhədlərə, coğrafi ərazilərə sahib durana qədər keç-di-yi müxtəlif dövrlər barədə elmi qənaətlə-rin nəticələrini təqdim edir.

Giriş və dörd bölmədən ibarət olan ki-

Dilimiz əbədi sərvətimizdir

Dilə sevgi təkcə onu bilməkdən yox, düzgün işlətməkdən qaynaqlanır

tabda ana dilimizin mənşəyindən başlaya-raq bu günə qədər keçdiyi keşməkeşli dövrlərə təkcə alim kimi deyil, əsl vətən-daş, millətinin və dilinin aşığı kimi güzgü tutan Salatın Əhmədli apardığı paralel təhlillərdə bir çox mətləbləri qabardaraq Azərbaycan ərazilərində vahid ümumxalq türk-Azərbaycan dilinin təşəkkülündən da-nışır. Həmkarının fikirlərinə şərik çıxaraq yazır: "Qəzənfər Kazımova dilimizin incə-liklərinə dərinləndirən bələd bir alim kimi yüz-lərlə dil faktlarının muqayisəli təhlil və təd-qiqatını aparır, özündən əvvəl yaşamış ta-rixçilərin fikirlərinə istinad edir, dəyərli tədqiqatlar aparmış müasirləri olan tarixçi-lərin, dilçilərin tutarlı faktlarına söykənərək alim kimi dünya dillərinin mənşəyi məsə-ləsinə xüsusi önəm verməklə yanaşı, dili-mizə, tariximizə qarşı yalançı, uydurma, qərəzli, nöqsanlı, səhv araşdırmalara da kəskin münasibətini bildirir, məntiqli, tu-tarlı faktlarla fikirlərinin doğruluğunu isbat etmiş olur."

Mənim bir qələm əhli və vətəndaş kimi hər iki alimə-həm Qəzənfər Kazımova, həm də Salatın Əhmədliyə bir təşəkkürüm

ranlıq olanlar marıqda hələ də mürgü dö-yürlər. Son vaxtlar bəzi tanınmışların sə-rəməlmələrini yəqin ki, çoxumuz unutma-mışıq. Milli düşmənimizi sərhəddən kənar-da axtarmağa heç ehtiyac yoxdur. Adı adı-mızdan, soyadı soyadımızdan olan, amma içi, düşüncəsi qara ilan, sari iblisin ma-yasından şirələnən xəyanətkarlar bitib- tü-kənməyib ki... Ona görə də belə kitabların yazılması çox vacib və gərəkdir. Zaman-zaman tariximiz, dilimizin mənşəyi təhrif edilməyə çalışılıb, dövlətçiliyimizin düzgün öyrənilməsinə əngəl törədilib. İndinin özündə belə bəzi başabələ siyasətçilər di-limizi kökündən ayırmaq üçün dəridən-qə-bıqdan çıxırlar. Tarixi gerçəklik isə zidd konsepsiyaları heç zaman qəbul edə bi-məz. Məhz Salatın Əhmədli öz kitabında dilimizin mənşəyi yolunda həqiqəti axta-ran, onu elmi şəkildə araşdıran Qəzənfər Kazımova kimi alimlərin yaradıcılığına mü-raciət edərək bu sahədə əməyi və xidməti olan alimlərin adlarını da rəğbətlə çəkir.

Müəllifin ikinci kitabı "Sözların üslubi layları" adlanır. Türkiyə türkləri üçün dərs vəsati kimi nəzərdə tutulan yeni nəşr I Tür-

■ Flora XƏLİLZADƏ
əməkdar jurnalist

poeziya, nəsr və dram dili kimi səciyyəlen-dirərək nümunə və sözlüklə oxucusuna təqdim edib.

İkinci bölmədə isə "Elmi üslub" şərh olunub. Təbii ki, bu üslubun əsas növləri-humanitar, təbiət, texniki elmlərin dillərinin oxşar, fərqli cəhətləri var. Xüsusi ilə də hər bir elmin özünə məxsus terminləri, ifa-də formaları mövcuddur. Müəllif yenə də nümunə və sözlüklər vasitəsi ilə bu üslubun da əsas xüsusiyyətlərini təhlil süzgəcindən keçirib.

"Publisistik üslub" adlanan III bölmədə bu sahənin məhz bədii, elmi si-yasi növləri də ənənəvi olaraq nümunə və sözlüklə izad edilib. Və nəhayət, "Rəsmi - işgüzar üslub" adlanan IV bölmə. "Bu, rəsmi-hüquqi münasibətləri tənzimləyən dəqiq, konkret, aydın (ob-razsız), qeyri- emosional nitq təzahürü-dür" (S.Əhmədli). Bu üslubun həm rəsmi, həm də işgüzar növü arasında da müəyyən fərqlər mötəddir. "Rəsmi dil öz müstəqil dövlətini qurmuş və inkişaf etdirmiş xalqın dilidir. Azərbaycan Res-publikasının rəsmi dili- dövlət dili Azər-baycan dilidir. Bu dildə qanunlar qəbul edilir, fərmanlar, sərəncamlar, əmrilər verilir". İşgüzar dil isə rəsmi dildən fər-qli olaraq fərdi səciyyə daşıyır: "İşgüzar dil-üslubun müxtəlif növləri- ərizə, pro-tokol, arayış və s. vardır ki, hər biri qə-nunla müəyyənlanmış formalardan iba-rətdir. Əks etdirilən məlumat nə qədər fərqli olsa da, dil-üslub, forma modeli dəyişməzdir. "Nəhayət, sonuncu bölmədə "Məişət üslubu"ndan bəhs edilib. Bu, adətən şifahi nitqlə bağlıdır. Hər bir kəsin danışdığı onun mədəni səviyyəsini ehtiva edir. Ədəbi dil normalarına riayət etməklə bərabər, xalq danışığı dilindən də istifadə olunur.

"Azərbaycan dilinin qloballaşma şərai-tində zamanın tələblərinə uyğun istifadə-sinə və ölkədə dilçiliyin inkişafına dair Dövlət Proqramı"nda deyilir: "...Gənc nə-slin ana dilinə sevgi və hörmət ruhunda tər-biyə olunması, ədəbi dilin normalarına ciddi surətdə əməl edilməsi, o cümlədən dilçilik elminin müxtəlif sahələri üzrə yük-sək ixtisaslı kadrların hazırlanması dövrün tələbi olaraq qalır". Bu mənada Salatın Əhmədlinin hər iki kitabı dilimizi mükəmməl öyrənmək, sevmək və ondan düzgün istifadə etmək üçün faydalı və gərəqli mənbədir. Dilə sevgi təkcə onu bilməkdən yox, düzgün işlətməkdən qaynaqlanır. Mə-nəvi sərvətimiz olan ana dilimizin keşiyin-də dayanmaq isə hər birimizin əbədi bor-cudur.

Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kültüvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyəsi əsasında hazırlanıb.

var. Bəzən qəsdən gizlədilən həqiqətləri qara gizlinlərdən aydınlığa çıxararaq bir vicdan borcu kimi, cəsarətlə təqdim edib-lər. Sanki mənşəyi qaranlıqlara demək is-təyirlər ki, sən hansı millətin, etnik qrupun nümayəndəsinə özün bilərsən, mənim di-limə, millətimə toxunma. Qəzənfər Kazı-mov üç min il əvvəldən xalqımızın dilinin əzbəri olan və müxtəlif fonetik dəyişmələ-rə inkişaf edərək Azərbaycan şəklinə dü-şən Azərbaycan sözünün antik mənbələr-də Atropatena, Aturpatakan, Suriya-Bi-zans mənbələrində Adborbiqan, ərəb mənbələrində və şifahi nitqdə Adirbican, Azirbican, Aderbaycan şəkillərində işlən-diyini bildirir. Burada diqqət çəkən nədir? Bəzi tarixçilər təəssüf ki, adımızın, dilimi-zin kökünü həmişə yad millətlərin tərkibinə bağlamaq istəyirdilər. Bizi hər cür xalqa birləşdirməyə cəhd edənlər nə olur-olsun, tək türk olmasın niyyətlərini cidd-cəhdlə həyata keçirməyə çalışıblar. Nə gizlədək, bu məsələdə həmişə daha çox dilçilər, ədəbiyyatçılar çiyinlərini bu ağır yükün al-tına verərərək dilimizin, soy-kökümüzün əsl adı uğurunda mübarizə aparıblar. Ümummilli lider Heydər Əliyevin məşhur "Biz iki dövlət, bir millətlik" kəlamı qurbağa gölünə daş atsa da, ictimai mənşəyi qa-

koloji Qurultayın 90 illiyinə həsr olunub. Dərs vəsaitində Azərbaycan dilinin lüğət tərkibindəki sözlərin üslubi laylarından, mənə rəngarəngliyindən bəhs edilir, o cümlədən qohum dillərin öyrənilməsində uyğun xüsusiyyətlə yanaşı, fərqli cəhətlə-rin bariz təhlili göstərilir. Dərs vəsaitinin əsas faydalı cəhəti də məhz Azərbaycan türkcəsi ilə Türkiyə türkcəsində işlədilən sözlərin qarşılıqlı mənalara izahıdır.

Kitabın əhəmiyyətini müəllifin öz söz-ləri ilə açıqlamaq olar: "Azərbaycan unive-sitetlərində təhsilə başlayan türkiyəli tələ-bələr üçün hazırlanmış bu dərs vəsaiti funksional üslublar üzrə tərtib edilmiş, müasir Azərbaycan ədəbi dilindən səciyyəvi nü-munə - mətnlər verilərək onların fonetik, leksik və nüəyyən dərəcədə qrammatik təhlili aparılmışdır. Azərbaycan dilinin, ya-xud Azərbaycan türkcəsinin Türkiyə türkcəsinə çox yaxın olduğu nəzərə alınaraq diqqət hər şeydən əvvəl fərqli cəhətlərin öyrənilməsi üzərində cəmləşdirilmişdir". Dərs vəsaitində sözün məndən-xaric, sta-tik mənası ilə yanaşı, müxtəlif funksional üslublara aid mətnlərdəki stilistik mənə nüanslarına, rəngarəngliyinə də diqqət ye-tilmişdir. Məsələn, "Bədii üslub" adlanan bölmədə müəllif bu üslubu ənənəvi olaraq